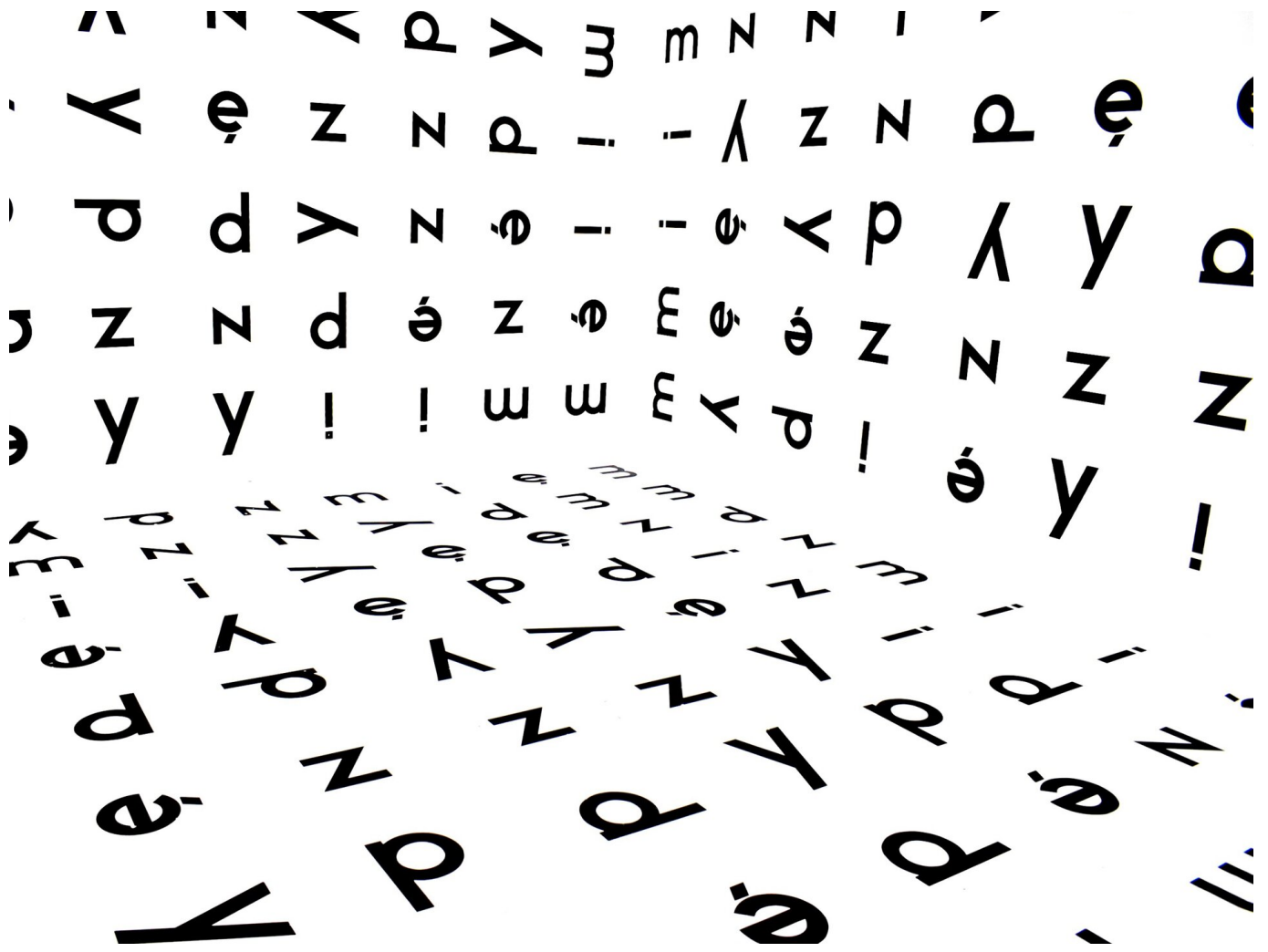

Do czego służy język?

The background of the slide is a light gray with a pattern of scattered, stylized letters and symbols in various shades of gray and black. These characters are arranged in a way that suggests a three-dimensional space, with some appearing to float above others. In the center of the slide, there is a dark gray rectangular box containing the text "Do czego służy język?".

Do czego służy język?

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Wstęp

Język jest systemem znaków dźwiękowych, który powstał drogą naturalnego rozwoju i służy członkom społeczności ludzkiej do porozumiewania się i poznawania świata. Zaspokaja potrzeby całego narodu, wspólnoty. Jest własnością wszystkich użytkowników, rozwija się, żyje i zmienia wraz z nimi. Dzięki niemu możemy osiągać cele indywidualne i grupowe. W każdej wspólnocie, która posługuje się tym samym językiem, odgrywa on rolę integrującą.

Wyróżniamy trzy funkcje języka:

1. komunikatywną (informacyjną) – język jako najważniejsze narzędzie porozumiewania się;
2. socjalizującą – język jako element łączący wszystkich członków danej wspólnoty;
3. kulturotwórczą – dzięki językowi uczymy się wzorów zachowań i nabywamy od najbliższych wiedzę o świecie.

Poza podstawowymi funkcjami można wyróżnić sprawczą funkcję języka np. kiedy stanowimy prawo, ogłaszamy wyrok, zawieramy umowy, składamy przysięgę wojskową lub małżeńską, nadajemy imię. Aby powyższe fakty zaistniały, trzeba wypowiedzieć lub zapisać określone słowa, np. *nadaję ci imię, przysięgam dochować wierności, Strony oświadczają, że powyższa umowa obowiązuje...*

W zaklęciach, formułach magicznych, niektórych imionach ujawnia się magiczna funkcja języka, której podstawą jest wiara w to, że za pomocą słów da się zmienić rzeczywistość.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Nauczysz się

- poznasz podstawowe terminy służące do opisywania języka;
- zrozumiesz, w jaki sposób się porozumiewamy;
- nauczysz się formułować wypowiedzi zgodnie z intencjami.

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Po zapoznaniu się z e-materiałem uczeń:

1. kształci umiejętność słuchania na poziomie informacyjnym i interpretacyjnym;
2. poznaje podstawowe funkcje języka jako narzędzia komunikacji;
3. poznaje podstawowe pojęcia oraz terminy służące do opisywania języka i językowego komunikowania się ludzi;
4. analizuje sposoby wyrażania emocji w języku;
5. analizuje przysłowia i powiedzenia dotyczące języka;
6. ćwiczy posługiwanie się różnymi stylami języka odpowiednio do kontekstu.

DO CZEGO SŁUŻY JĘZYK – *audiobook*

Rozdziały:

1. Porozumienie jest najważniejsze
2. Język jako wartość i narzędzie wyrażania wartości
3. Dygresje o języku

Notatka dla prowadzącego

Do czego służy język?

Rozdział 1

Porozumienie jest najważniejsze

Nagranie zawiera refleksje dotyczące roli intencji wypowiedzi w porozumiewaniu się.

Porozumiewanie się za pomocą języka jest jednym ze sposobów informowania. Wiedzę o świecie, informacje uzyskujemy nie tylko za pośrednictwem języka, ale od świadomych nadawców. Dochodzące do nas komunikaty możemy interpretować tym lepiej, im lepiej znamy język i im głębiej możemy zrozumieć świat myśli i uczuć nadawcy. Od naszych kontaktów językowych z innymi ludźmi wymagamy, aby były jasne, precyzyjne, bez niedomówień. Jest to szczególnie ważne wtedy, gdy mówimy o komunikacji językowej jako składniku życia społecznego. Jako użytkownicy języka w kontaktach społecznych mamy oczekiwania wobec nadawców komunikatów. Gdy jesteśmy o czymś powiadamiani, to oczekujemy jasności przekazu dostosowanego do naszych możliwości odbioru. Jeżeli sami występujemy w roli nadawców, to oczekujemy zrozumienia naszych wypowiedzi zgodnie z intencjami, bez uprzedzeń, bez z góry przyjętych założeń. Warunkiem rozumienia komunikatu nadawcy przez odbiorcę jest dotarcie do rzeczywistych intencji nadawcy, właściwe odczytanie jego aktów mowy. Szczęście komunikacyjne, rzeczywisty akt porozumienia, możliwe są tylko wtedy, gdy działania językowe nadawcy i odbiorcy są szczerze i gdy obaj prawidłowo odczytują intencje wypowiedzi.

Rozdział 2

Język jako wartość i narzędzie wyrażania wartości.

Nagranie zawiera fragmenty artykułu profesora Kazimierza Ożoga „Kilka uwag o wartości języka” oraz cytaty z Biblii dotyczące języka.

[...] Język ma swoiste położenie w świecie wartości. Sam będąc wartością, służy do wyrażania innych wartości. Człowiek mówiący wyraża swoje wartościowanie głównie przez język, jest to więc wartość szczególna [...].

[...] Język w Biblii ukazywany jest jako dar Boga, a więc dobro, wartość dla pojedynczego człowieka i całej wspólnoty. Wykład o wartości języka ma w Biblii co najmniej trzy wymiary (piszę co najmniej, gdyż pomijam tu kwestię języka, słowa kierowanego przez Boga do ludzi): po pierwsze, język ukazywany jest jako podstawowa wartość w życiu pojedynczego człowieka, jego najbardziej osobiste dobro, które pozwala mu na ekspresję najbardziej intymnych myśli, przeżyć, na oddanie słowami tego, co mieści się w „sercu” i wnętrzu człowieka, po wtóre, jako wartość w komunikacji człowieka z człowiekiem, jako podstawowe narzędzie przekazu informacji i kierowania innym, a po trzecie, jako doskonałe – a więc bardzo wartościowe – narzędzie głoszenia przez wspólnotę i pojedynczą osobę chwały należnej Bogu Pismo święte w całej swej powadze uczy, a więc daje pouczenia, rady, umoralniające sądy, praktyczne nauki – często zmetaforyzowane – jak powinien wyglądać dobry język w użyciu, taki, który zapewni człowiekowi powodzenie w życiu i błogosławieństwo Boże. Te same spostrzeżenia, często nawet spłycone, spotkać można we współczesnych podręcznikach teorii komunikacji. Biblia dostrzega także takie osoby, które nie mówią, brak możliwości posługiwania się językiem jest wielkim brakiem podstawowego dobra człowieka, jest więc nieszczęściem. Język jest wspaniałym darem Bożym, jednak ten niezwykły dar może być użyty dobrze bądź źle. Domena działań językowych przekłada się na ważne kategorie moralne. Życie człowieka zależy także od sposobów używania przez niego języka:

1. „Życie i śmierć są w mocy języka”. (Prz. 18, 21),
2. „W mowie jest chwała i hańba człowieka, a język może sprowadzić jego upadek”. (Syr. 5,13)

Pismo święte chwali, zaleca język, który przynosi życie i chwałę człowiekowi. Jest to język, który określany jest wprost jako dobry i zestawiany jest przez opozycję z językiem złym (przewrotnym). Jest to mowa życzliwa, łagodna, oszczędna w słowach, nieobłudna, niosąca prawdę. Obraz dobrej komunikacji przez język proponowany przez Biblię jest uniwersalny i jak najbardziej można go stosować do współczesnych sposobów skutecznego, życzliwego, prawdziwie ludzkiego porozumiewania się. Są to zalecenia ciągle aktualne [...].

Co ciekawe, obserwacje biblijne dotyczą pierwotnej odmiany języka, jaką jest odmiana mówiona. Wiele obserwacji i zaleceń biblijnych dotyczy naszych najprostszych, potocznych, codziennych – do zastosowania tu i teraz – kontaktów językowych. Są to

mądrości uniwersalne, znakomicie wplecione w przykłady pochodzące z najbardziej podstawowych doświadczeń człowieka [...].

3. „Dobre słowa są plastrem miodu, słodyczą dla gardła, lekiem dla ciała”. (Prz. 16, 24)
4. „Drzewem życia jest język łagodny, złamaniem na duchu – przewrotny”. (Prz. 15, 4)
5. „Człowiekiem nikczemnym i nicponiem, kto chodzi z kłamstwem na ustach”. (Prz. 6, 12)
6. „Nie uniknie się grzechu w gadulstwie, kto ostrożny w języku – jest mądry”. (Prz. 10, 19)
7. „Do pouczeń serce swe nakłoń, do mądrych słów – swoje uszy”. (Prz. 23, 12)

Księgi Pisma świętego nieraz podkreślają, że zły język jest najpierw niszczący, destrukcyjny dla posługującego się nim człowieka, a także – co ważne – przekleństwem, nieszczęściem dla otoczenia osoby tak mówiącej. I przeciwnie, dobra mowa jest zbawienna nie tylko dla jej autora, ale i dla wspólnoty:

8. „Do Pana w swoim utrapieniu wołałem i wysłuchał mnie. Panie, uwolnij moje życie od warg kłamliwych i od podstępного języka!” (Ps 120)
9. „Nigdy nie powtarzaj słów zasłyszanych, a nic na tym nie stracisz”. (Syr 19, 7)

Rozdział 3

Dygresje o języku

Nagranie zawiera fragment Pieśni V „Beniowskiego” Juliusza Słowackiego

Chodzi mi o to, aby język giętki

Powiedział wszystko, co pomyśli głowa:

A czasem był jak piorun jasny, prędkie,

A czasem smutny jako pieśń stepowa,

A czasem jako skarga nimfy miętki,

A czasem piękny jak aniołów mowa...

Aby przeleciał wszystko ducha skrzydłem.

Strofa być winna taktem, nie wędzidłem.

Z niej wszystko dobyć, zamglić ją tęsknotą,
Potem z niej łyśkać błyskawicą cichą,
Potem w promieniach ją pokazać złotą,
Potem nadętą dawnych przodków pychą,
Potem ją utkać Arachny robotą,
Potem ulepić z błota, jak pod strychą
Gniazdo jaskółcze przybite do drzewa,
Co w sobie słońcu wschodzącemu śpiewa...

I gdyby stary ów Jan Czarnoleski
Z mogiły powstał, toby ją zrozumiał
Myśląc, że jakiś poemat niebieski,
Który mu w grobie nad lipami szumiał,
Słyszy, ubrany w dawny rym królewski,
Mowę, którą sam przed wiekami umiał.
Potem by, cicho mżąc, rozważał w sobie,
Że nie zapomniał mowy polskiej w grobie.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wersja tekstowa z wyróżnieniem pojęć

Polecenie 1

Jakie warunki w komunikacji językowej muszą być spełnione, aby doszło do porozumienia?

Polecenie 2

Wyjaśnij, o jakim przeznaczeniu języka mówią fragmenty Biblii.

Polecenie 3

Co, zdaniem poety, powinien wyrażać język?

Podsumowanie

Język służy do: informowania, porozumiewania się, poznawania świata, tworzenia nowej rzeczywistości, wywoływania wzruszeń, wyrażania emocji, tworzenia i umacniania wspólnoty narodu, umacniania jedności duchowej, kształtowania osobowości, oddziaływania na społeczeństwo, oznaczania rzeczywistości pozajęzykowej.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

PRACA DOMOWA

Praca domowa

Polecenie 4.1

Przeczytaj wypowiedzi językoznawców na temat uroków języka polskiego i stwórz własną listę cech (np. pięciu), za które cenisz język polski.

Jan Miodek: Można powiedzieć, że polszczyzna przez to, że ma szyk względnie swobodny, może tym szykiem wiele wyrazić. Tego z kolei nie może język, który ma szyk stały. [...]

Wybująłość prefiksalna (przedrostkowa) – zazdroszczą nam tego Niemcy. Jest ona szczególnie widoczna w parodii. Na przykład język niemiecki ma skłonność do złożeń dużo większą niż polszczyzna. Dzięki temu język niemiecki jest może precyzyjniejszy, ale za to nasz jest ekonomiczniejszy, bo z młyna na wiatr Niemiec robi *Windulle* i kryje się w tym złożeniu *wiatr* (*Wind*), i *młyn* (*Mulle*). A my zrobimy *wiatrak* i *młyn* zostaje zredukowany.

Jerzy Bralczyk: Szeleszczące teksty dają polskie szybolety. Naszym podstawowym szyboletem jest: *Chrząszcz brzmi w trzcinie*. Nasze szybolety do dzisiaj bawią. U Mickiewicza w *Panu Tadeuszu*: *Hak przerznąć, w brzeszczocie nie zrobiwszy szczyrby*. Albo: *Mądrze rzecz – wyłuszczyli szczywacze doświadczeni*.

Na podstawie: *Wszystko zależy od przecinka. Bralczyk, Miodek, Markowski w rozmowie z Jerzym Sosnowskim*, Warszawa 2014.

Ćwiczenia

Wskazówka

W przypadku braku możliwości rozwiązania zadania z klawiatury lub trudności z odczytem przez czytnik ekranu, skorzystaj z innej wersji zadania.

Ćwiczenie 1

Do podanych zdań dobierz właściwe intencje wypowiedzi.

Czy możesz przyjść do mnie jutro?

Przyjdź do mnie jutro.

Jutro będę u ciebie wieczorem.

Dawno nie widziałem Rafała.

Przykro mi, że tak długo na mnie czekałeś.

Jeżeli nie pokażesz się u nas w tym miesiącu, nie chcę cię znać, Marto.

Nie zwlekaj lepiej ze zwrotem tego kredytu.

Jak miło cię widzieć w naszym domu!

Oby się to wszystko się dobrze skończyło!

Gratuluję ci pierwszego miejsca w konkursie!

No, jeżeli ty się nie pokażesz w domu w tym tygodniu, będzie z tobą źle!

obietnica

powitanie

ostrzeżenie, groźba

pytanie

rada

gratulacje

ostrzeżenie

usprawiedliwienie

stwierdzenie

rozkaz lub prośba

życzenie

j.polski_scen23_cw1

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 3

Przeczytaj poniższe cytaty/przysłowia o języku pochodzące z Biblii. Zastanów się jak można je rozumieć i dopasuj je do odpowiedniego wyjaśnienia.

Dobre słowa są plastrem miodu,
słodyczą dla gardła, lekiem dla ciała.
(Prz 16, 24)

Słowa wpływają na najważniejsze
sfery życia.

Życie i śmierć są w mocy języka.
(Prz 18, 21)

Nie plotkuj.

Nigdy nie powtarzaj słów
zasłyszanych,
a nic na tym nie stracisz.
(Syr 19, 7)

Kłamstwo jest złe i niegodziwe.

Człowiekiem nikczemnym i nicponiem,
kto chodzi z kłamstwem na ustach.
(Prz 6, 12)

Życzliwe słowa są dobrodziejstwem
dla człowieka.

W mowie jest chwała i hańba
człowieka,
a język może sprowadzić jego upadek.
(Syr 5, 13)

Unikaj gadulstwa.

Mów zwięźle, w niewielu słowach
zamknij wiele treści.
(Syr 32, 8)

Słowa mogą być przyczyną szczęścia
lub upadku człowieka.

Nie uniknie się grzechu w gadulstwie,
kto ostrożny w języku – jest mądry.
(Prz 10, 19)

Mądrość to roztropny i ostrożny dobór
słów.

Ćwiczenie 5

1. W poniższym fragmencie utworu wskaż dominujący środek stylistyczny.
2. Wyjaśnij, jaka jest funkcja tego środka stylistycznego w podanym tekście.

„Chodzi mi o to, aby język giętki
Powiedział wszystko, co pomyśli głowa:
A czasem był jak piorun jasny, prędkie,
A czasem smutny jako pieśń stepowa,
A czasem jako skarga nimfy miętkie,
A czasem piękny jak aniołów mowa...
Aby przeleciał wszystko ducha skrzydłem.
Strofa być winna taktem, nie wędzidłem”.

1. Dominujący środek stylistyczny to:

2. Funkcja tego środka stylistycznego w podanym tekście to:

j.polski_scen23_cw3

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Słowniczek

Arachne

w mitologii greckiej mistrzyni tkania i haftu. Jej przechwałki rozgniewały Atenę, która wyzwalała ją na tkacki pojedynek; Atena wyhaftowała wizerunki bogów olimpijskich, obrazując ich potęgę; w rogach tkaniny umieściła przykłady kar, które spotykają ludzi za ich pychę; ten dydaktyczny przekaz nie powstrzymał Arachne, która na swoich krosnach wyczarowała bogów w miłosnych związkach ze śmiertelnymi dziewczętami; jej tkanina była co najmniej równie piękna, jak haft Ateny; rozgniewana bogini rozdarła dzieło Arachne i ją samą zaczęła bić czołnem tkackim; dziewczyna powiesiła się z rozpacz; Atena poczuła smutek w związku z zaistniałą sytuacją, więc postanowiła przywrócić życie samobójczyni, jednak już nie pod postacią człowieka, ale pająka, który zawsze tkalby misterne nici

funkcje języka

mają ścisły związek z elementami aktu komunikacji, w którego skład wchodzi: nadawca, odbiorca, komunikat językowy, kontakt, kod; z każdym z tych składników aktu komunikacji związana jest odrębna funkcja:

1. informatywna – komunikat nastawiony jest na odbiorcę, informuje go o czymś;
2. ekspresywna – komunikat wyraża emocje nadawcy;
3. impresywna – komunikat ma skłonić odbiorcę do wykonania określonej czynności;
4. fatyczna – komunikaty słowne mające podtrzymać kontakt z odbiorcą;
5. poetycka – komunikaty, najczęściej teksty literackie, mające zwrócić uwagę na piękno języka;
6. metajęzykowa – wszelkie definicje, objaśnienia zasad językowych

intencja wypowiedzi

tkwiący w umyśle zamiar powiedzenia czegoś konkretnego, częściowo wyrażany przez słowa, które szkicują w pewnym sensie to, co myślimy; może się zdarzyć, że słowa nieprecyzyjnie oddają to, co myślimy, powodują powstanie całkowicie błędnego obrazu, co przesłania sens wypowiedzi

język

ukształtowany społecznie system budowania wypowiedzi; narzędzie porozumiewania się; określony zbiór znaków i reguł łączenia tych znaków w komunikaty; język służy do przedstawiania rzeczywistości dotyczącej przedmiotów, czynności czy abstrakcyjnych pojęć

docjalizująca funkcja języka

wychowywanie, włączenie w obręb społeczeństwa poprzez język

strycha

strzecha, dach kryty słomą, najczęściej na wsi

szybolet

znak rozpoznawczy; często wyraz lub hasło zawierające charakterystyczną dla danego języka głoskę, której cudzoziemiec, obcy lub wróg nie potrafi wymówić, np. soczewica, koło, miele, młyn – są nie do wymówienia dla Niemców

Powrót do e-podręcznika

E-podręcznik „Kultura odmienia”

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131144/v/latest/t/student-canon>

1.1.2.3. Jakie zagadki kryje w sobie język?

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131144/v/44/t/student-canon/m/j0000007UKB1v50>